MATRIKULERINGEN 1688

Efter den nytteløse og blodige »skånske krig«, var rigets finanser i en sørgelig forfatning. Der måtte gøres noget gennemgribende. Det, der så skete, bærer vidne om den handlekraft og det initiativ, der prægede den unge enevælde. Landmålere og sagkyndige blev sat igang med at opmåle og vurdere landets samlede jordareal. Det var et vældigt arbejde, der vakte beundring udenfor Danmarks grænser og blev efterfulgt i andre lande.

Jorden*) inddeltes i 4 godhedsklasser her på øerne. God eller middelgod byg, rug eller ærteland: 2 tdr. land til en td. hartkorn.

Ond, skarp og ringe jord, som dog var tjenlig til rug, byg, blandkorn og boghvedesæd: 3 tdr. land til 1 td. hartkorn.

God havrejord 4 tdr. land til 1 td. hartkorn.

Middel og ond havrejord 6 tdr. land til 1 td. hartkorn.

Enge og moser vurderedes efter de læs hø af bedre eller ringere kvalitet, der kunne avles.

Skovene takseredes efter det antal svin, der kunne få føden. Skov med olden til 32 svin regnedes til 1 td. hartkorn. Overdrev og hestehaver vurderedes på samme måde efter deres græsnings værdi. 24 høveders**) græsning var lig 1 td. hartkorn.

Hvert eneste sogn i Danmark måltes op, hver bondes ejendom eller fæstejord sattes i hartkorn efter jordens størrelse og værdi. For første gang blev der her i landet gjort et virkeligt forsøg på at lægge »lige skat på lige jord«. Trods store praktiske vanskeligheder gennemførtes arbejdet så godt, at i de næste 150 år betaltes der skat efter denne taksation.

*) Niels Morville: Taksering og bonitering, og V. E. Maar: Hartkorn.
**) Til »høveder« regnedes også andet end kreaturer.

Refsvindinge sogn opmåltes til 888,7 tdr. land under plov, det er knap halvdelen af det nuværende dyrkede areal (969 ha).

Sognet udgjorde 32 gårde med ialt 206 tdr. hartkorn, 5 huse med ialt 0,47 tdr. hartkorn, 3 huse med ialt 0 tdr. hartkorn.

Da det kan have en vis interesse for dem, hvis slægt har været knyttet til sognet gennem lange tidsrum, gengives her fortegnelsen over matrikuleringen.

Man har øjensynlig begyndt i den østlige del af byen med opmålingen; men iøvrigt ser det ud til, at fæsterne er samlet i grupper omkring de pågældende lodsejere:

Kongelig Majestæts ryttergods.

1. Niels Sørensen i Kallehauge tilforn Hans Christensen: Ny matr. 12 tdr. 4 skp. 2 fj. 1 alb. hartk. — 2. Jens Madsen: Ny matr. 6 tdr. 5 skp. 2 fj. 1 alb. hartk.

Baron Holck, Holckenhavn.

3. Laurits Hansen: Ny matr. 7 tdr. 3 skp. 0 fj. 2 alb. hartk. — 4. Niels Sørensen i Bjerregård: Ny matr. 9 tdr. 2 skp. 0 fj. 0 alb. hartk. — 5. Søren Madsen tilforn Mads Sørensen: Ny matr. 8 tdr. 6 skp. 2 fj. 0 alb. hartk. — 6. Oluf Jensen: Ny matr. 3 tdr. 3 skp. 3 fj. 2 alb. hartk. — 7. Peder Dinesen tilforn Anders Andersen: Ny matr. 8 tdr. 2 skp. 0 fj. 1 alb. hartk. — 8. Christen Laursen: Ny matr. 6 tdr. 7 skp. 1 fj. 0 alb. hartk. — 9. Ny Mølle, Christen Hansen tilforn Christen Laursen: Ny matr. 0 tdr. 7 skp. 3 fj. 0 alb. hartk. 10. Rulle Mølle, afbrudt mølle: Ny matr. 1 td. 2 skp. 1 fj. 2 alb. hartk.

Velbyrdige Knud Urne Juulskov.

11. Anders Nielsen, skræddergården: Ny matr. 5 tdr. 4 skp. 1 fj. 1 alb. hartk. — 12. Jørgen Christoffersen, Ejendomsgård tilforn Søren Andersen: Ny matr. 8 tdr. 6 skp. 3 fj. 2 alb. hartk. — 13. Jens Dinnesen, Ejendomsgård: Ny matr. 7 tdr. 5 skp. 1 fj. 2 alb. hartk. — 14. Lauvs Rasmussen tilforn Hans Laursen: Ny matr. 5 tdr. 0 skp. 2 fj. 0 alb. hartk. — 15. Rasmus Nielsen: Ny matr. 5 tdr. 7 skp. 1 fj. 1 alb. hartk. — 16. Niels Hansen tilforn Hans Dinesen: Ny matr. 6 tdr. 4 skp. 0 fj. 2 alb. hartk. — 17. Anders Sørensen, Ødegård tilforn Hans Olufsen: Ny matr. 2 tdr. 7 skp. 1 fj. 0 alb. hartk. — 18. Dines Ibsen tilforn Anders Clemmensen: Ny matr. 7 tdr. 2 skp.

2 fj. 2 alb. hartk. — 19. Hans Rasmussen, Mosegård tilforn Christoffer Jørgensen: Ny matr. 6 tdr. 1 skp. 0 fj. 1 alb. hartk. — 20. Peder Laursen tilforn Hans Laursen: Ny matr. 9 tdr. 0 skp. 3 fj. 2 alb. hartk. — 21. Martin Jensen tilforn Anders Andersen: Ny matr. 6 tdr. 5 skp. 1 fj. 2 alb. hartk. — 22. Anders Jensen tilforn Hans Pedersen: Ny matr. 3 tdr. 3 skp. 1 fj. 1 alb. hartk. — 23. Hans Rasmussen tilforn Nielsen Povlsen: Ny matr. 3 tdr. 7 skp. 1 fj. 2 alb. hartk. — 24. Jens Nielsen tilforn Anders Christensen: Ny matr. 6 tdr. 2 skp. 3 fj. 2 alb. hartk. — 25. Rasmus Jørgensen tilforn Peder Pårup: Ny matr. 4 tdr. 2 skp. 0 fj. 1 alb. hartk. — 26. Anders Sørensen: Ny matr. 1 td. 0 skp. 0 fj. 2 alb. hartk. — 27. Hans Andersen tilforn Peder Christensen: Ny matr. 5 tdr. 5 skp. 1 fj. 1 alb. hartk. — 36. Aas Mølle, af jorden Rasmus Rasmussen beboer: 2 tdr. 7 skp. 1 fj. 2 alb. hartk.

Husmænd.

1. Peder Bendsen: Ny matr. 0 tdr. 1 skp. 0 fj. 2 alb. hartk. — 2. Hans Justesen: Ny matr. 0 tdr. 0 skp. 1 fj. 2 alb. hartk. — 3. Niels Smed: Ny matr. 0 tdr. 0 skp. 0 fj. 2 alb. hartk. — 4. Jens Smed: Ny matr. 0 tdr. 0 skp. 1 fj. 2 alb. hartk. — 5. Jørgen Tordsen: Ny matr. 0 tdr. 0 skp. 0 fj. 0 alb. hartk.

Baron Holck.

6. Jens Povlsen: Ny matr. 0 tdr. 0 skp. 0 fj. 0 alb. hartk. — 7. Jens Caspersen: Ny matr. 0 tdr. 0 skp. 0 fj. 0 alb. hartk.

Mette Niels Friis.

28. Hans Christensen tilforn Christoffer Hansen: Ny matr. 6 tdr. 2 skp. 3 fj. 1 alb. hartk.

Christoffer Sehested.)*

29. Anders Rasmussen tilforn Peder Madsen: Ny matr. 3 tdr. 5 skp. 2 fj. 1 alb. hartk.

*Jens Lassen.**)*

30. Oluf Madsen: Ny matr. 3 tdr. 7 skp. 3 fj. 0 alb. hartk. — 31. Mads Nielsen: Ny matr. 7 tdr. 1 skp. 3 fj. 1 alb. hartk.

*) Geheimeråd Christoffer Sehested.
**) Jens Lassen, landsdommer, ejede Krumstrup, Strynø, Dalum kloster foruden langt strøgods.

*Oberst Dewitz's Frue.**)

32. Peder Hansen tilforn Peder Andersen: Ny matr. 6 tdr. 4 skp. 2 fj. 0 alb. hartk.

Fru Anne Sophie Krabbe, Hans Urne og Oberst Dewitz's frue.

33. Hans Laursen tilforn Hans Ladefoged: Ny matr. 8 tdr. 0 skp. 2 fj. 1 alb. hartk. — 34. Præstekaldet, Annexgården Christen Laursen, bruger: Ny matr. 10 tdr. 2 skp. 1 fj. 0 alb. hartk. — 35. Nyborg Kirke, Christen — ? tilforn Peder Hansen: Ny matr. 0 tdr. 1 skp. 2 fj. 1 alb. hartk.

Ejendommenes numre er ikke de samme, som benyttes i nutiden.

Det ses, at kronen har ejet to eller fire gårde i sognet, det er det såkaldte ryttergods. Der blev i 1670 taget 30.000 tdr. hartkorn af krongodset til brug for et forsøg på at danne et nationalt rytteri. Bønderne på ryttergodserne skulle enten selv »ride for deres gård« eller i stedet holde en karl med hest og våben. Til vederlag fritoges ryttergodset både for landgilde, matrikelskat og andre afgifter. Den ene af de to nævnte gårde er efter al rimelighed Kallehavegård. (matr. nr. 6 *a*).

I en matrikelfortegnelse fra 1701 står tillige nævnt som ryttergods: nr. 32 Peder Hansen og Jens Jensen 6 tdr. 4 skp. 2 fj. hartkorn. Nr. 33 Hans Laursen: 8 tdr. 0 skp. 2 fj. 2 alb. hartkorn.

De samme ejendomme står 1688 som hørende til oberst Dewitz's frues gods. Den salig oberst har måske haft indtægterne af disse gårde som en del af sin løn.

1718 udbød regeringen en del ryttergods på Fyn til salg ved auktion, da udbødes både nr. 2, nr. 32 og 33 i Refsvindinge.

*) Ulrich von Dewitz, oberst og commandant i Frederichsort Fæstning ved Kielerfjord, begravet i Frue Kirke i Odense neden under sakristiet 1. juli 1680.

ANNEXPRÆSTEGÅRDEN

Siden 1555 har Refsvindinge sogn været annex til Kullerup, og de to sogne har da siden den tid og indtil i dag måttet følges ad i tykt og tynd, i onde som i gode tider. I forvejen var sognet knyttet sammen med Vindinge i kirkelig henseende, og der var en gård i Refsvindinge, som hørte til præstekaldet. Denne ordning går tilbage til den katolske tids kirkeforhold, hvad der fremgår af en oplysning i »Vinding herreds provstebog« fra 1572. Heri siges, at præsten i Vindinge, Bertel Simonsen ved et sognestævne i Refsvindinge 1553 spurgte »menige sognemænd, hvad dennem vitterlig var, om sognepræsten til Refsvindinge haver haft herligheden*) af foreskrevne præstegård i bispernes tid eller ej. Dertil svarede de alle, som de kunne længst mindes og haver hørt af deres forældre og gamle mænd. Da har de ikke andet at sige, end at hvem, der har haft Refsvindinge kirke, har og selv haft herligheden«.

Baggrunden for denne henvendelse er den store forandring, der med reformationen skete også økonomisk angående kirkernes og præsternes hele stilling.

I mange byer og på landet blev sognene sammenlagte i kirkelig henseende, fordi de enkeltvis var for små til at lønne en præst. I Ferritslev rev man kirken ned og henviste menigheden til Rolfsted kirke. Andre steder lod man præsten betjene to eller tre sogne. Det er disse forhold hr. Bertel har i tankerne. Det gav øjensynligt også resultat; thi næste år, 1554, tillader kong Kristian III, at**) hr. Bertel Simonsen, sognepræst til Vindinge kirke, må nyde og beholde Refs-

*) Ejendomsretten.
**) Danske kirkelove I 403 S. 387.

vindinge kirke til Vindinge sogn, med præstegården og al sognepræstens rente og rettigheder i hans livstid. Dog skulle han holde en kapellan, som kunne gøre sognefolket den tilbørlige tjeneste og forrette gudstjeneste i Refsvindinge, når han selv prædikede i Vindinge. Ligeledes skulle han holde præstegården ved god hævd.

Året efter kom så den endelige ordning, hvorved Kullerup gjordes til hovedsognet, og gården, der tilhørte præstekaldet, blev tillagt præsten i Kullerup. Der er i matrikelprotokollerne fra 1680-88 og 1701 kun tale om een ejendom i sognet. Dens hartkorn ansattes til 10 tdr. 2 skp. 1 fj. I 1680 synes der at have boet to familier i gården, men der har rådet megen fattigdom efter al sandsynlighed; thi i en omtale af den i matrikulekstrakten fra 1680 hedder det: »Sognepræstens annexgård, hvoraf den halve er øde og den anden halve bruges af Christen Rasmussen og Mads Andersen, gården skylder tilsammen 15 tdr. 4 skp. gl. matr. Denne præstegård klager sig præsten over at være for høj skyldet, og han derfor ganske intet får deraf«.

1690 er præsten blevet i bedre humør: »Annexgården i Refsvindinge var på bygninger meget forfaldne; men siden hans kgl. Majestæt allernådigst priviligerede det gejstlige gods på halv matrikulskat, forbedres den årlig, den er nu som en anden mådelig bondegård, er udi den ny matrikulskat sat for 10 tdr. 2 skp. 1 fj. hartk. Ingen skov eller tørveskær til annexgården«.

Det er den nye skyldsætning, der allerede har fået virkning til det bedre.

Fra 1688 og de næste tresindstyve år går den danske bondestand ind i de trangeste kår under vornedskab, forringede afgrøder, kvægpest og stavnsbånd. Refsvindinge sogns bønder undgik heller ikke disse onder. Juulskov skiftede ejer tre gange i dette tidsrum, og for hver gang gik det for godset og dets bønder fra ondt til værre. Størsteparten af disse var fæstere under hovedgården, og dens skæbne blev også deres. Knud Urne var en dygtig landmand og en god herre, hans broder, Sigvart Urne, synes at have ført traditionen videre; men da han i 1726 solgte Juulskov til kancelliforvalter Fr. Sechmann gik det nedad på alle områder lige til 1760. Fr. Sechmann tilbragte en stor del af sin tid i København, hvor han også havde en bestilling, og måtte lade godset administrere af sine fogeder, så trods den bedste vilje »fordi han«, som Fr. Bagger udtrykker det: »denne så velmenende mand stedse måtte se med andres øjne«, gik det den for-

kerte vej og tvang ham til at sælge gården. Hans efterfølger, assessor Johann Kallager, fik det skudsmål, at han »misrøgtede godset og forhuggede skoven«.

Det må dog ikke glemmes, at netop i den tid han ejede Juulskov, kom kvægpesten, der i løbet af 2 år dræbte over 56.000 stk. kvæg på Fyn alene. I Refsvindinge 103 og i Kullerup 141. Det ville i mange af datidens sogne praktisk sige, at alt hornkvæg døde. Juulskov slap forøvrigt mærkelig let efter statistikken at dømme, idet den melder, at der kun var død 10 stk. kvæg ialt. Spørgsmålet er jo så, hvor mange kreaturer, der i det hele taget har været på herregården.

Usædvanlig strenge vintre var gået i forvejen, efterfulgt af tørre somre.

Amtmanden over Nyborg amt, Theodor Adeler på Lykkesholm, skriver i en indberetning fra 1743: »Nu er bondens kår så fortvivlede, at han bruger alle midler til at slippe for sliddet og slæbet. Rugen gav kun 4-5 fold, havre 5-6, byg 4-5, hvede såedes slet ikke«.

Der skulle mange år til at oprette det tabte. For Refsvindinges vedkommende skete det først efter 1760.

JUULSKOV

Da Refsvindinge sogn i lange tidsrum har været knyttet til Juulskov gennem befolkningens fæsteforhold, vil det være naturligt i korte træk at skildre denne gamle herregårds skæbne. Den kendte arkæolog og kunsthistoriker, Kay Uldall, anser det for sandsynligt, at Juulskov »helt eller delvis« er anlagt på ryddet skov, og at skoven har været en del af Hjulby gods, som Erik Plovpennings datter Jutta fik i fædrenearv og 1284 mageskiftede til Erik Glipping. Sikre spor om gårdens eksistens kan følges tilbage til 1365.

Her skal kun nævnes de ejere, der har tilknytning til gården i dens nuværende skikkelse. 1581 ejedes Juulskov af Hans Lindenow d. ældre, en af landets rigeste herremænd. Hans datter Hilleborg blev samme år gift med Emike Kaas, der var lensmand på Gotland. Efter hans død i 1584 rejste fru Hilleborg tilbage til Juulskov, hvor hun bl.a. satte et mindekors over sin mand i borggården. Det var 5 alen højt og 2 alen bredt over korsarmene, som var forbundet med en bred ring, der bar en indskrift. Korset var af gotlandsk sandsten og havde megen lighed med det kors, Valdemar Atterdag efter erobringen af Gotland i 1361 lod rejse udenfor Visbys mur over de faldne gotlændere. Noget tyder derfor på, at fruen har bragt korset med sig den lange vej fra Gotland. Hilleborg Lindenow giftede sig igen 1586 med tyskeren Hans Spejl, der havde været kongens kammertjener. I hans tid blev Juulskovs nuværende hovedfløj opført, rimeligvis omkring 1590, under ledelse af bygmesteren Dominikus Badiaz. På samme tid fik Refs-

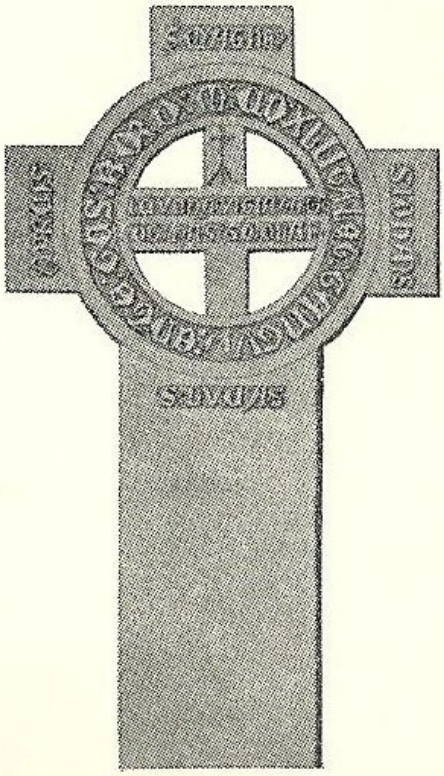

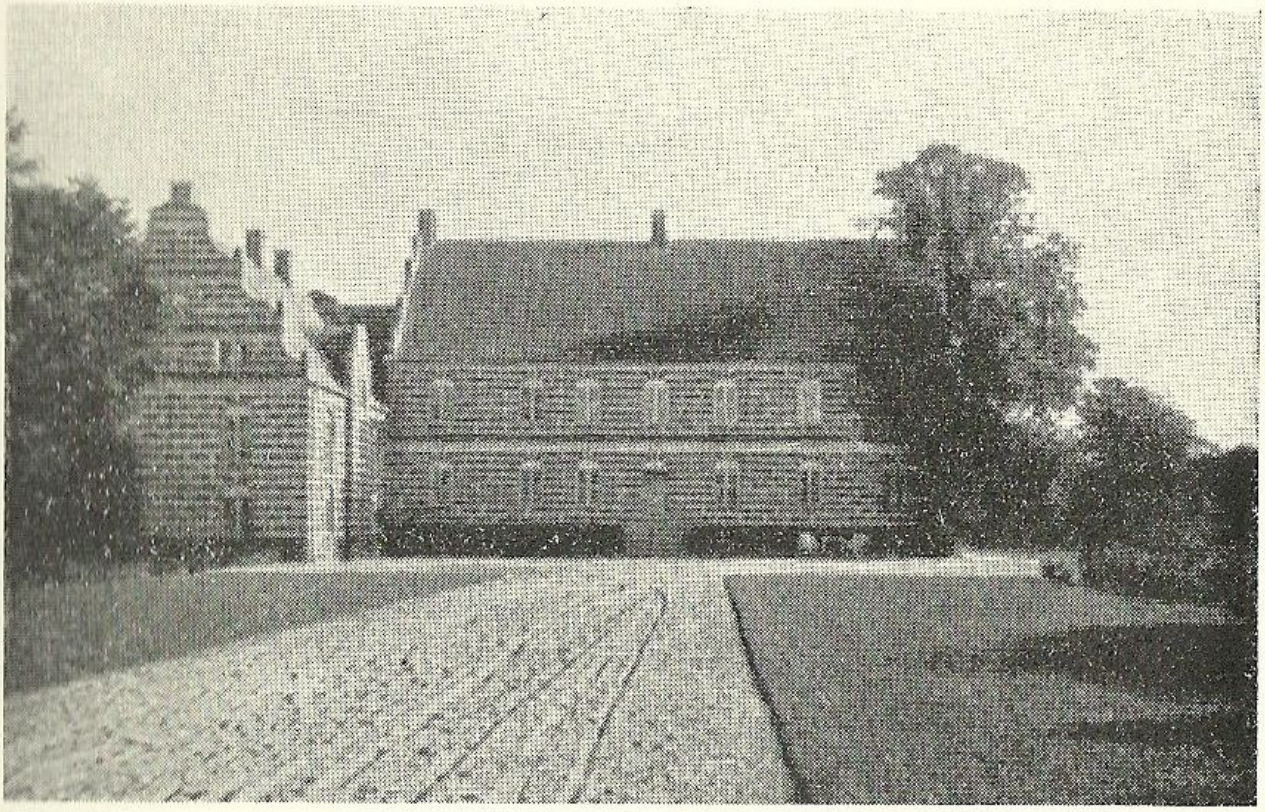

Juulskov set fra nord.

vindinge kirke sine svungne gavle.*) Efter Hilleborg Lindenows død 1602 gik gården »formentlig« over til hendes brodersøn den rige Hans Lindenow. Dennes datter Helvig bragte ved sit ægteskab med Sigvart Urne godset til denne ansete slægt 1646.

Fra da af og indtil 1726 havde Juulskov rimeligvis den roligste periode for lange tider. Sigvart Urne døde 1661, og godset overgik til hans søn ritmester, senere etatsråd, Knud Urne. Knud Urne ejede foruden Juulskov, Rønninge Søgård, Sanderumgård, Bjørnemose og Fårevejle. Han var meget anset og havde som befalingsmand været med til forsvaret af København 1659. Samme år, som han overtog Juulskov, blev han på rådhuset i Odense viet til jomfru Edel Brochenhus, ifølge biskop Laurits Jacobsens dagbog. Ægteskabet blev kun kort. Efter at have født ham en datter, døde hun i oktober 1662. Biskoppen anfører i sin dagbog, at velb. Knud Urne havde »tilskikket mig for ligprædiken over hans salig fru et sølv-»kosken«**) med låg på, vejer over 80 lod«.

1664, 15. novbr. bevilger Fr. III, «at Knud Urne Sivertsen måtte indlade sig i ægteskab med sin farbroders datter, fru Lisbeth Sophie

*) Jævnfør Kay Uldalls oplysninger i »Danske Herregårde«.
**) Krus.

Urne, afgangne Gregers Friis's, og at de måtte copuleres*) på hans gård, Juulskov. Dog skulle han give 100 rigsd. til de fattige«. Lisbeth Urne døde 18 år efter barnløs, og Knud Urne giftede sig som 67-årig for tredje gang med Anne Beate Walkendorf, der overlevede ham.

Urneslægten hørte til Danmarks ældste adel med rod i landet, den stammede oprindelig fra Sønderjylland. Det er måske ikke nogen tilfældighed, når det fortælles, at da Fr. III's originale håndfæstning skulle tilintetgøres efter indførelsen af enevælden, kunne man ikke finde den nogen steder. Man måtte derfor benytte en afskrift, og på denne afskrift bemærke, at så vel alle afskrifter som originalen skulle anses for kasserede og ugyldige; men da Knud Urnes dødsbo i 1710 blev gennemgået, fandt man originalen i hans gemme. Han hørte sikkert til den adel, som aldrig godkendte, at magten og ansvaret for landets skæbne skulle ligge i en mands hånd.

En af Knud Urnes sidste handlinger var at indstifte et legat på 1000 rigsd. til oprettelse af et hospital på Refsvindinge kirkegård for fire fattige, men hæderlige mennesker. Han nåede ikke at virkeliggøre dette forehavende før sin død**) i 1705. Hans enke, Beate Walkendorf, giftede sig igen med Erich Scheel til Arreskov, mens Juulskov overgik til Knud Urnes broder Sigvart Urne til Billeshave. Denne sørgede for, at hospitalet blev rejst 1716.

»7 fag godt bindingsværk egetømmer med brændte mur- og tagsten — med indhegnet kålhauge og gårdsrum til de 4re lemmers beboelse«.

Huset kostede 100 rigsd. Renten, som udgjorde 50 rigsd., skulle efter fundatsen uddeles på følgende måde: »43 rigsd. til underhold, 7 rigsd. til brændsel. Den 26de i hver måned uddeles til hver af de fire, 4 mark og 8 skill., hvilket er 3 rigsd. Dette udgør 36 rigsd. til underhold og levnedsmidler. De 7 rigsd. fordeles med 4 til jul og 3 til 26de juli, som er regnskabsårets sidste dag. Sognepræsten for Kullerup—Refsvindinge skal hvert års 26de juli nyde af renterne tillige 4 rigsd. for at betjene de 4re fattige. Så skal og degnen årligen gives 1 rigsd. såvel udi deres levende som ved dødelig udgang. De sidste 2 rigsd. henlægges til reparationer og vedligeholdelse«.

Forudsætningen for at nyde ophold i hospitalet var, »at de har

*) Vies.
**) Gravkapel i Tved Kirke ved Svendborg. Epitafium med Knud Urne og Erich Scheel i helfigur i marmor og buste af A.B.W.